

En Pla hi va sense abric i en Puig tot despullat

per J. Rost i Casademunt

«...o la incompetència dels intel·lectuals que viuen de no fer-se entendre...»

(Valentí Puig dixit)

L'obra de Valentí Puig *L'home de l'abric*¹ deixa tant el principiant com el *connaissanceur* de Josep Pla amb les mateixes ignoràncies o certeses que sobre aquest poguessin tenir abans de llegir-se-la (desabrigats de res de nou, per tant), i serveix perquè el seu autor faci lluïment un altre cop, davant tothom que no tingui pa a l'ull, d'una nuesa intel·lectual força més grotesca com més arriba embolcallada de pretensions culturalistes.

El producte contrafet per Puig dista tant de ser un estudi històric com una anàlisi crítica. És a dir, no té res a veure amb cap dels dos grans procediments habituals d'acostar-se a la comprensió —i subsegüent gaudi raonat— de l'obra d'un autor ja traspassat i en vies de convertir-se en clàssic. Per a ser un estudi històric li falta rigor en la reconstrucció d'un context al llarg de l'eix diacrònic. Per a ser una anàlisi crítica li manca distanciament envers l'objecte del seu estudi —sigui quin sigui aquest, car tampoc no queda clar si és l'autor o l'obra.

El nul valor historiogràfic de l'aportació de Puig resta palès:

(a) En la concepció atemporal que té del discurs planià, visible en el fet de no datar-ne les citacions, directes o parafrases; és a dir, de no donar referència de la circumstància en què es produeix el comentari planià. Ignorar olímpicament el pas del temps i els canvis que comporta duu a minimitzar inflexions i fissures en un pensament que no és, ni de bon tros, tan monolític, en la poètica i en la ideologia, com Puig vol fer creure. O duu, senzillament, a pecar de credulitat: l'any 1923, el novembre, quan Pla va veure per primer cop, i ho va explicar, Hitler en acció, no va pas atrevir-se a profetitzar cap «dictadura impressionant» (p. 99); Hitler, d'altra banda, no podia pas recitar un *Mein Kampf* encara no escrit. És clar que si

1. (Barcelona, Ediciones Destino, 1ª edició: març de 1998, 259 ps.). Premi Josep Pla 1998.

Puig confon el que Pla va veure els primers anys vint amb el fet de «veure ... de prop l'Alemanya nazi» (p. 189) és que entre les seves preocupacions no s'hi comptava la de la veracitat.

b) En l'adduïment de citacions fora de context (sovint amb el resultat d'encongir-les fins al nivell de dites de peu de banc, tipus doctor Corbella: «Pla diu que la Segona Guerra Mundial "encara fou pitjor que la primera"», p. 49; «definítivament, "les èpoques incertes són les perilloses, les que presenten situacions sinistres"», p. 51).

c) En els excursos històrics improcedents (com quan es perd en l'exposició banal del pla estratègic de l'exèrcit alemany durant la Gran Guerra, p. 59), cosa que el pot dur a l'extrem de pretendre explicar-se la història en termes de *die Welt als ob* (perceptible en l'especulació gratuïta a què es lliura amb motiu de l'atemptat de Sarajevo, p. 61).

d) En la lleugeresa amb què reproduceix mecànicament referències donades per Pla (a partir d'una edició, com ara la d'*Obra Completa* a Destino, filològicament desastrosa, amb el resultat de la repetició com un lloro dels errors d'aquesta, com quan parla, seguint l'*Obra Completa*, vol. 37, p. 263, d'una inexistent *Worsiche Zeitung*, p. 67, que en realitat era la *Vossische Zeitung*).

e) En la frivolitat amb què aventura datacions errònies (no li ve d'una dècada a l'hora de situar la reforma fabriana, ps. 29-30, ni d'un segle quan convé precisar els orígens de la novel·la picaresca, p. 151).

f) En l'antihistoricisme militant de què fa gala (més que explícit en la falsa dicotomia que, en termes d'antagonisme romànticós, s'esforça a bastir entre la pretesa lectura d'un March «viu» i la que en puguin fer especialistes en literatura medieval, p. 32, o en la impugnació *qualitativista* que, seguint Pla i, a la seva saga —ves per on—, els mateixos noucentistes, fa de tota la literatura catalana de l'Edat Moderna i de la Renaixença, ps. 30-31).

La total absència de distanciament crític en relació amb allò que vol analitzar salta ja a la vista des del moment en què, enmig d'un discurs que hauria de regir-se per les convencions pròpies de l'objectivitat, l'autor no dubta a interferir-s'hi amb un ego que, al lector interessat en Pla, ni li va ni li ve: a què treu cap que el senyor Puig invoqui «mamare» (p. 11), «monpare» (ps. 11, 12, 13) i la germana (p. 13)?; (i per què no també la padrineta, posat a fer?); de què li serveix a qui cerca aprendre sobre Pla de saber si l'egotista Puig té una edat que «em permet un cert escepticisme» (p. 156), o si li deu al solitari de Llofriu «la meva noció d'escriure i de ser escriptor» (p. 160), o si confessa que «no sóc historiador» (p. 191), o si no li fa res que l'acusin d'«excessiva anglofília» (p. 219)?

Aquest *moi* descaradament explícit troba altrament la seva indeliberada compleció simètrica en el recurs abusiu que fa l'autor de la prosopopeia, en virtut de la qual veiem Proust «escrivint un llibre llarguíssim titulat *A la recerca del temps perdut*» (p. 47), «Josep Pla, escrivint al mas, sol, alta nit: un dels últims homes d'Europa» (p. 50), el mariscal Joffre «al seu despatx [...] fred i mesurat, sense gesticulació» (p. 59), Mussolini bescantant els uniformes alemanys just «abans de l'afusellament» (p. 96).

Davant les incongruències adés recusades de Puig com a diletant de la historiografia i de la crítica, i en vista de les bambolines tragicòmiques que desplega com a retòric, qualsevol tempteig de la ironia per part seva està llavors irremissiblement condemnat al fracàs; així, quan adjudica a Pla el premi Pulitzer de l'any 1931 pel seu llibre *Madrid. L'adveniment de la República* (p. 107), hom ja no sap si es troba davant l'enèsima bestiesa factual o gracieta escenogràfica del nostre autor, o bé, per contra, si aquest assaja la *boutade*; la inèpcia generalitzada ofega la possibilitat de tota picadeta d'ull en demanda de complicitat amb el lector.

I hom es pregunta: això tot plegat pot voler dir res de positiu (o de negatiu) sobre l'escriptor Josep Pla, o es tracta més aviat de la reducció que el senyor Puig fa d'aquest i de la seva època a citacions esparses, a anècdotes personals d'ell mateix i a filmines d'història, com si l'objectiu perseguit fos el d'una representació didacticista per a nanos de can Culapi?

És clar que totes aquestes deuen ser per al senyor Puig objeccions ocioses. Ell, que reconeix no ser historiador (no cal que ho juri!), que renuncia explícitament a escriure cap «aproximació biogràfica», i cap «anàlisi estilística o psicològica», i cap «manual de casuística moral o política» i fins i tot cap «defensa de Pla» (p. 16), ell es conforma només a «fer l'elogi de Josep Pla» (ibídem).

Deixant ara de banda la postil·la quasi obligada que, amb apologetes com aquest, no li calen detractors, al pobre Pla, el cert és que amb una tal declaració Puig mira de curar-se en salut tot anticipant-se a la remarca que, alhora, constitueix la pregunta clau en tot aquest afer. I és la següent: què ha escrit pròpiament el senyor Puig? A quin gènere pertany aquest curiós espècimen que pretén fer la lectura d'un autor al marge de la història i de la crítica literàries?

De fet, l'artefacte confegit per Puig fóra adscribible a l'assaig només en la mesura en què, com fan certs oportunistes mediocres, consideréssim aquest sinònim de calaix de sastre on caben tota mena de gastaments. No hi ha com l'arribisme professional dins el gremi de l'escriptura per confondre l'assaig amb la interpretació en el buit («Avui», 19-III-1998); i no hi ha com el prejudici antierudit i antiacadèmic per qualificar qualsevol patafi d'«assaig en estat pur» («Avui», 9-IV-1998) pel simple fet de no anar proveït de notes a peu de plana. Posat tanmateix que, per raons òbvies de respecte al creador del gènere assaig i als seus prosseguidors més il·lustres, refusem d'incórrer en aquest deixatament conceptual, i posat també que, per simple honestetat intel·lectual, no estiguem disposats a fer la gara-gara al darrer guru de l'irracionalisme pseudoprometeic, caldrà llavors potser referir *L'home de l'abric* al gènere hagiogràfic —tot i que en aquest sentit li sobri Puig i li falti Pla.

En realitat, el nostre autor ha deslliurat un híbrid a mig camí entre l'acatament acrític envers l'obra d'un escriptor excepcional (agradí o no) i la manipulació d'aquest d'acord amb les pulsions interessades d'un narcís de vol gallinaci —el del tal Puig. L'obra no serveix així ni per al millor coneixement de l'autor pretesament «elogiat», ni tampoc perquè s'hi mostri un ego definitivament emancipat del model en què pretén emmirallar-se.

Pla, a Puig, només li fa de coartada per a poder esbombar aquest, com un disc

ratllat, els preceptes ideològics d'aquell amb què, tot i el més de mig segle escolar entre el naixement de tots dos, continua combregant Puig fil per randa —n'és un cas altament il·lustratiu l'apologia més o menys subreptícia que, sempre via Pla, fa el nostre autor del colonialisme (ps. 192-193).

No és estrany, doncs, que no li hagin calgut estreps de cap mena. Amb tan altes pretensions, Puig es llança a cavalcar a pèl refiat només de l'impuls propi; disfressa la ignorància de menyspreu olímpic i fa ostentació del mètode de no tenir mètode, baldament no fos aquest més que la precaució del coneixement bibliogràfic.

És clar que fer-se càrrec de la feina feta hauria implicat l'adquisició justament d'allò que Puig repudia: el distanciament i, amb ell, la possibilitat d'objectivar —o més ben dit, l'obligació de fer-ho. Puig, que vol subscriure totes les afirmacions planianes sobre el preu de la desmemòria, de la «ruptura de la continuïtat», del vici endèmic de «tornar a començar perpètuament» (p. 196), no predica pas amb l'exemple.

Si li vagi, el lector pot entretenir-se amb un, diguem-ne curiós, exercici: agafar l'estudi de Josep Maria Castellet (*Josep Pla o la raó narrativa*, Destino, 1978) i veure com, vint anys més tard (al llarg dels quals la pluja de bibliografia planiana ha anat caient cada cop més espessa), amb propòsits i «mètode» similars bé que des de perspectives ideològiques distintes (tant com perquè Puig s'afanyi a deslegitimar la de Castellet —p. 216— adduint la no afinitat d'aquell amb l'objecte, és a dir, ponderant un cop més la manca de distanciament), el producte emfático-retratístic que ens ocupa no sols no representa cap avanç, sinó que tampoc no arriba a recompondre una imatge del discurs planià que derivi de la lectura que en faci Valentí Puig —legítima com totes si realment la fes. Que això es pogués o s'hagués de fer a base de paràfrasi no és en si mateix dolent. La naturalesa del doll planià ho comporta en bona part. Però així com Castellet era capaç de plantejar aquesta especificitat com a problema teòric i admetia la qualitat tautològica que, inevitablement, adquireix el discurs sobre Pla —tot fent d'això el seu punt de partença i d'arribada—, Puig no es creu obligat —i ara!— a cap reflexió similar. No. Ell cita i afusella a sac.

De què parla Puig, però, a propòsit de Pla? El llibre és dividit en sis grans apartats, concebuts en principi a manera de tantes altres cales en diferents aspectes del corpus (i subsidiàriament del viure) planià. El procediment, no cal dir, és plausible, però caldria haver especificat el criteri pel qual són aquests; i no pas uns altres, els aspectes ponderats; la lectura de tots ells basta tanmateix a treure'ns de dubtes: Puig enfoca aquests temes —entre els moltíssims possibles a què es presta Pla— en funció de les seves personals conveniències especulars, no pas perquè responguin a qüestions cabdals per a la millor intel·ligència de l'obra de Pla o perquè no comptin encara amb anàlisis prou aclaridores.

La primera d'aquestes cales (si fem abstracció de la inicial, dedicada a l'«elogi» de Pla, ja al·ludida més amunt) gira a l'entorn de la llengua i de l'estil. La sopa d'all que ens hi descobreix Puig és que, en el cas de Pla, «el seu estil consistia en l'estil de no voler tenir estil» (p. 15) i, doncs, que «volia practicar aquella impos-

tura que —com qualsevol altre artifici literari— consisteix a pretendre la naturalitat d'un estil» (p. 19).

Aquest mètode de «camuflar la retòrica» (p. 20) és certament meritori, però en contra del que creu Puig no és la conseqüència mecànica de la simple reacció instintiva de Pla contra les maneres del Noucentisme, sinó que es remunta als orígens de la pràctica i de la teoria literàries; n'hi ha prou de tenir presents algunes de les sintètiques formulacions del vell Ovidi (com ara: «*Ars latet arte sua*», *Metamorfosis*, 10, 252; o «*Si latet ars prodest*», *Ars amandi*, 2, 313) per comprovar que, en apostar per aquesta opció poètica, Pla no s'inventava res; es limitava a inscriure's en una tradició vella com la mateixa literatura.

Altrament, si Puig s'hagués pres la molèstia de fer com tot estudiós de qualsevol matèria, és a dir, consultar-ne la bibliografia al respecte, s'hauria adonat que dos d'aquests que ell, des de l'Olimp de la seva embafada petulància, anomena «professors d'esperit geomètric» (p. 15), Glòria Casals i Amadeu Viana, havien dedicat ja un article excel·lent al tema —*De retòrica (o com fer combregar amb rodes de molt)*, «Faig», núm. 26 (abril de 1986), ps. 55-60—, en el qual, per comptes de pregonar com fa Puig allò sabut, analitzaven amb detenció el com i el perquè d'aquest procediment estilístic.

En la seva bufada autosuficiència, però, Puig ignora fins i tot les aportacions d'autors pròxims al seu tarannà interpretatiu, com ara la de Ferran Toutain, que, en el seu article sobre *Alguns aspectes de «La vida amarga»* —*L'Avenç*, núm. 104 (abril de 1987), ps. 12-17—, s'esplaiava igualment, val a dir que amb prou encert, sobre idèntica qüestió de l'artificiosa naturalitat de l'estil planià.

En definitiva, Puig, imbuït d'adamisme presumptuós, es revela en aquest capítol com el *monsieur* Jourdain dels crítics: descobrint-nos, meravellat, allò tant del domini públic dels estudiosos com del domini privat de qualsevol lector —de qualsevol lector que, a diferència d'ell, no se senti «lector particular» (p. 166), sinó simple fill de veï amb dos dits de front.

El següent apartat deu el seu títol —*El segle de la megamort*— a l'expressió encunyada per Zbigniew Brzezinski (i no Brezezinski, com escriu Puig, p. 43), un antic assessor de seguretat del president Ronald Reagan —detall, silenciats per Puig, però ja prou indicatiu del substrat ideològic en què recolza. És una d'aquestes pseudocategories conceptuals resultants d'un reduccionisme absolutitzador que, a còpia de voler englobar-ho tot, acaben no significat bo i res.

En efecte, per què aquest segle que ara s'acaba és el de la «megamort»? Tenint en compte com s'ha multiplicat la població mundial al llarg d'aquesta mateixa centúria, bé podríem referir-nos-hi, des de la mateixa vacuïtat genèrica, com a segle de la megavida. És a dir, com a exactament el contrari. O qualificar-lo també —sempre des de la mateixa inanitat intel·lectual— de segle de la megacomunicació —en darrera instància, Pla viu del periodisme, no? O del megalleure —no és al capdavant en el trànscurd d'aquest segle que les masses treballadores accedeixen, per a horror de Puig i els seus, a les vacances pagades?

A primer cop d'ull, sembla com si, en brandar aquesta etiqueta a tall d'eina definitòria, l'autor es proposi de recaptar una mena de solidaritat empàtica envers

Pla, tot presentant-lo com a subjecte pacient d'un període d'acusades turbulències històriques. Tanmateix, com a recurs retòric, aquesta finta resulta ben pobre: quants altres escriptors i quanta gent de tot braç no han viscut semblantment enmig de circumstàncies col·lectivament trasbalsades, sense que per això hàgim de veure'ls dotats de cap excepcionalitat en l'àmbit que sigui ni experimentar-hi cap mena d'afinitat?

Però no; el que busca Puig amb aquesta magnificació dels traumes històrics del segle XX és convèncer-nos de la bondat d'un Pla pretesament situat *au dessus de la mêlée*, per bé que especialment oposat, això sí, al que Puig rebateja —abans, per al franquisme, era un «càncer»— amb el nom de «la gran metastasi del segle XX» (p. 73), és a dir, el comunisme. Amb l'airejament dels tòpics més tronats que fa Puig a propòsit d'aquest i de les banalitats de rigor sobre el nazifeixisme des d'una òptica capitalista, l'únic per què pledeja el nostre autor és per col·locar-nos, a costelles d'un Pla degudament instrumentalitzat, la seva versió de la fi de les ideologies, que no és sinó la derivada d'un rescalfament neoliberal de la cuinada ja en el seu moment per l'inclit *Don Gonzalo Fernández de la Mora*.

El capítol intitulat *Ficció, realitat, narració* té també un objectiu indirecte, de tan esperpèntic biaix com tots els altres. Puig hi emprèn l'atac contra un indefinit col·lectiu de crítics i professors que, a parer seu, haurien menystingut els contes i les novel·les de Josep Pla tot just perquè no els semblaven de la mateixa alçada que «els artefactes narratius de l'avantguarda» (p. 156) o no constituïen prou «innovació formal» (p. 148).

Aquestes acusacions, mai no concretades en noms —que costaria de trobar sense recórrer a maneres pròpies d'escriure la història; i ja sabem quina repugnància això provoca a Puig—, són un dels components del trellat inextricable d'aquest capítol, que pretén argumentar una mena de ditirambe de la narració planiana i del diàleg entre gèneres que la sustenta. Puig descobreix un Mediterrani darrere l'altre: «la literatura narrativa per ella mateixa no té perquè ser imaginativa» (p. 140); «la literatura que fa ús primordial de la memòria del "jo" admet variables múltiples» (p. 128).

I, aferrat a una actitud de reivindicació a la qual no es veuen els oponents i, doncs, que resulta francament ridícula, va exhibint lectures i opinions de pretesa acuitat interpretativa, però en el fons d'una banalitat sòpita: «als darrers anys, els bons llibres de no ficció són millor "literatura" que els llibres de ficció més lloats. Ha succeït que a alguns novel·listes l'art els ha fet perdre l'ofici» (p. 133).

No cal ni dir que sobre Pla i la novel·la, o sobre el realisme segons Pla, Puig no diu cap novetat ni és capaç de fer bon ús de les referències imprescindibles (de les poques que esmenta de passada, per exemple a la p. 124), i no va més enllà de l'obvietat en forma de besties: «Tan lluny de la metaficció, el realisme màgic o la narrativa postmoderna, la idea que Pla té de la novel·la reclama astúcia davant la realitat humana i social que el novel·lista observa» (p. 151); o bé, quan s'escau parlar pròpiament dels textos en qüestió, no va tampoc gaire més enllà de l'impressionisme maldestre i liricoide (ps. 160-161).

No és pas d'aquesta mediocritat facilona que ve tot el problema, però partir de

premisses errònies per arribar a conclusions apriorístiques no sembla un bon mètode per entendre ni per explicar res: d'on treu Puig, per exemple, que a hores d'ara les «novel·les-novel·les» (valgui en aquest cas el recurs a la diàfora, per mor de brevetat) no gaudeixen de predicament (ps. 132-133), si tot demostra que és precisament el contrari? I, encara, com gosa erigir-se en defensor de memòries i dietaris (p. 126), quan precisament aquests gèneres necessitarien avui dia més aviat una quarantena?

D'acord amb el títol, *Ordre i llibertat*, tot el capítol cinquè és un joc d'equilibris entre aquests dos pols, concebuts com a antitètics, i que Pla, segons Puig, reeixiria a engalzar en el seu pensament i en la seva actitud davant la vida. D'aquí que el defineixi com «un liberal que creia en l'exigència d'ordre i un conservador que creia en la llibertat» (p. 221). Però tot i com Puig s'esforça a presentar-nos Pla com si aquest fos una mena de tornaveu premonitori —i prestigiat, és clar— del mateix Puig, el fet és que aquí també la distància entre tots dos és ben insalvable. Mentre que Pla —el gran Pla— no tenia empatx a considerar-se conservador —i obertament reaccionari, si tant convenia— (vegeu, per exemple, dins l'*Obra Completa*, 11, 280 i 24, 293), el petit Puig es basqueja a daurar-nos la pindoleta tot posant en relació aquests conceptes —en principi negatius— amb *grands mots* com ara «liberal» i «llibertat».

Tot fent-ho, dona la raó a Roland Barthes quan, en les seves *Mythologies*, apuntava ja amb perspicàcia, a propòsit de la pèrdua de qualitat històrica de les coses que caracteritza el mite, que allò que defineix la ideologia burgesa és la mateixa defecció del nom burgès.

Semblantment, allò que tipifica la profunda carcúndia de Puig —així com la seva precarietat exegetica— és aquest refús a assumir-la com a tal —ni que sigui projectant-se a través del prisma amb què enfoca Pla—, així com aquest delit per revestir-la amb manifestacions altisonants i, al capdavant, distractives. El sùmmum de la contradicció entre allò que d'una banda s'és i allò que d'altra banda es vol aparentar, l'ateny Puig quan equipara procustianament les idees polítiques de Pla amb les del tenor Hipòlit Làzaro: «A Espanya sóc monàrquic; als Estats Units, republicà; a Itàlia, feixista; a França, democràtic» (p. 221).

Sempre amb el desvalgut Pla com a pretext, i a còpia de maldar per justificar i amorosir el pensament conservador, Puig acaba, doncs, identificant aquest amb el camaleonisme més *chaquetero* i descarat. Una deriva que, malgrat tot, no va ser la de Pla, però que sí que hi ha motius per creure que és cada cop més la de Puig.

El darrer capítol, intítulat —també segons el procediment de l'ús indiscriminat de *grands mots*— *Clemència i responsabilitat*, pot resultar instructiu com a corollari del primparat *métier* de Puig i dels fantasmes obsessius que l'envolten.

Pla hi continua sent objecte d'una visió simplista, unidimensional i monocorde, i concebut en conseqüència com un sol bloc immutable tot al llarg de la seva dilatada trajectòria com a escriptor. I llavors, amb l'excusa d'aquest Pla trivialitzat d'acord amb les cebes particulars de Puig, és que el nostre autor es llança al fumnambulisme de presentar-nos Pla —de presentar-se a si mateix— com a sostret a

tot condicionant històric, com a escàpol de qualsevol servitud professional.

És, doncs, arribat el moment de fer gala un cop més de l'antiintel·lectualisme més ferotge (ps. 229-230, 236-237), perquè ja se sap que això dels intel·lectuals és cosa només de les esquerres i que productes com ara Puig o el seu admirat —encara a hores d'ara!— Barrès no tenen res a veure amb la necessitat de les classes conservadores de dotar-se també dels corresponents portaveus i legitimadors en l'àmbit del simbòlic.

Per això és que, per citar un exemple especialment indignant d'entre aquells amb què amaneix Puig les seves incontinències verboses, el partit responsable d'una «contribució de major o menor volum a la catàstrofe civil de l'any 1936» fóra Acció Catalana, amb teòrics al capdavant com ara Josep Carner —no pas la Lliga ni tots els seus cervells passats de bracet amb els amos al Govern de Burgos (p. 229). L'intel·lectual és Sartre, no Aron. Ni Pla. Ni tampoc el mateix Puig, és clar. No. Aquests se situen més enllà del bé i del mal.

I és aquí també on cal abjurar un cop més de les ideologies (p. 243). Aquestes són cosa dels altres; dels intel·lectuals, per exemple. Però no de Pla. Ni tampoc de Puig —que mentalment (no se sap si físicament) deu ser com aquella princeseta que només pixava colònia i només cagava tortells.

Gràcies a una tal puresa és que Pla «aprèn de la història» sense pol·luir-se'n de «les ideologies»; d'on, infereix tàcitament Puig, el fet que Pla sigui conservador i, en l'apoteosi de la sil·logística, el fet també que escrigui bé (ibídem). La reacció social i política ja no sols disposa del monopoli dels mitjans de producció, sinó que ara és així mateix la detentora en exclusiva del saber escriure!

Sort que aquesta pretensió axiomàtica es desmunta per si mateixa tot comprovant simplement com les gasta el tal Puig a l'hora de fer anar la ploma (vegeu *infra*). I sort també que la grolleria dels arguments que hi desplega és tal que, per més que s'apalanqui en la figura considerable de Pla, resulta obvi que l'únic per què malda Puig és per situar-se en un hipotètic empiri des d'on, previ enlluernament de babaus i d'esnobs, procedir amb impunitat a una relectura de la literatura i de la història catalanes acordada amb els interessos de la nova dreta dels nostres dies.

I tant s'hi escarrassa, en un tal propòsit, que ell, infatigable combatent contra els professors d'història i de literatura, no para tanmateix d'actuar com si fos d'aquest gremi i, doncs, frisa per fixar lectures obligatòries per al batxillerat —com ara *Madrid. L'adveniment de la República* (!), p. 239— o per denunciar que Mañé i Flaqué no estigui tan estudiat com «qualsevol federalista demencial» (p. 241). Tot un programa indicatiu d'allò que li espera al país si mai el *camarada* Josemari decideix gratificar Puig pels serveis prestats en forma de prebenda ministerial.

Ja per acabar, per bé que en un altre ordre de coses —el concernent els aspectes tipogràfic, lingüístic i referencial— (aspectes no menys importants quan el responsable de la creatura és d'aquests que no paren de repetir proclames a favor de «l'obra ben feta» i en pro de la «qualitat» del producte intel·lectual), cal admetre, primer de tot, que el pobre Puig no té gaire sort amb els serveis de correcció de les editorials on van a raure els seus llibres.

A uns tals serveis —els de Destino, en el cas que ens ocupa—, són imputables en exclusiva nyaps com ara els següents:

a) A la solapa del llibre, l'obra *Bosc endins* apareix datada del 1992, quan en realitat era exactament de deu anys abans, amb la qual cosa s'endarrereix en una dècada el moment d'irrupció de Puig en les lletres catalanes.

b) L'apartat II, que a la p. 17 es titula *Fer la llengua i l'estil*, perd en l'índex (p. 259) tots dos articles i figura simplement, doncs, com *Fer llengua i estil*.

c) Arreu proliferen les particions tipogràfiques aberrants a final de línia, des de les atribuïbles a la influència de les convencions espanyoles (cas de la separació de la doble erra: ps. 13, 63, 165) fins a les força més greus probablement derivades d'un desgavell informàtic (així: l'a / ny, p. 74; me / nys, ps. 197 i 215).

Tot això, però, no són sinó *peccata minuta* davant la gran quantitat d'errors de múltiple i vària mena que infesten el conjunt del llibre; com que, per incompetents que puguin ser els correctors de Destino, no sembla versemblant que, en lloc d'esmenar el text, contribueixin encara més a deformar-lo amb la incorporació de nous esguerrós, cal deduir en conseqüència que els originals de Puig són tots ells unes manifestacions teratològiques de tal abast que no hi ha corrector que, en un temps raonable, i per més voluntat que hi posi, pugui reconvertir-los en productes mínimament llegibles.

A manera d'inventari succint dels horrors continguts en aquest cottolengo en forma de llibre, pagarà la pena aquí de denunciar-ne algunes de les mostres més flagrants (mal que només sigui perquè també del monstrosos s'aprèn).

En un primer apartat figurarien les errates de tipus mecànic, de responsabilitat possiblement compartida entre l'autor i la casa editora; en trobem a les ps. 43, 44, 45, 49, 118, 138, 159, 164, 169, 186, 197, 198, 205, 237, 240, 246. La majoria són fàcilment substituïbles i no fan sentit, però sempre n'hi ha alguna de divertida: la que transforma a la p. 43 *utopies* en «autopies» (que potser vol reproduir la pronúncia que en puguin fer els pagesos mallorquins, senyor Puig?), o la que al començament de la p. 237 inclou l'autor dins les «coses» per causa d'una primera persona de plural que en realitat hauria de ser una tercera persona; també hi ha la que indueix a perplexitat perquè el context no permet inferir, com és el cas del «constaba» de la p. 164, si l'expressió correcta era el present *constata* o l'imperfet (amb falta d'ortografia) *constatava*; sens dubte, però, la més llampant d'aquestes errates mecàniques és la que rebateja la narració *Pa i raïm* en ni més ni menys que «Pla i raïm» (!) (p. 163).

L'apartat concernent la llengua del nostre escriptor és un dels més galdosos. Hi ha un ampli ventall d'errors ortogràfics (sense ànim tampoc de fer-ne cap relació exhaustiva) que contravenen regles elementals de:

a) L'accentuació (ps. 112, 185, 198, 228, 236, 240, 248; a les ps. 50 i 91, l'absència d'accent converteix el pronom interrogatiu *què* en la conjunció *que*, amb el subsegüent desgavell sintàctic i, doncs, interpretatiu).

b) De la dièresi (ps. 87, 127, 219).

c) De l'apòstrof (p. 57).

d) De l'ús de la lletra *c* —substituïda per una *ç* incorrecta— (ps. 31, 169, 247,

250).

e) Del de la doble *ss* —representada només en forma de *s* simple— (ps. 78, 132) o a l'inrevés —de la *s* que es veu innecessàriament duplicada— (p. 113).

f) Del de la *v* —trabucada en *b*— (p. 146).

També hi ha faltes que afecten altres aspectes no menys importants de l'ortografia (ps. 51, 54, 125, 154, 158, 186, 214, 253). I trobem igualment casos de puntuació errònia o, si més no, confusional a les ps. 11, 43, 57, 64, 78, 85, 93, 118-119, 123, 132, 138, 168, 173, 191.

En honor a la llengua dominadora, el lèxic abunda en castellanismes directes («mortandat» per *mortalddat*, ps. 53 i 220; «mostrador» per *taulell*, p. 97) i en servils acomodacions als hàbits fonicogràfics de l'espanyol («centrípete», p. 164; «extroversió», p. 170; «billets», p. 209; «escritor», p. 240).

Morfologia, sintaxi, tot allò que fa de la llengua un sistema d'expressió coherent, són realitats olímpicament menystingudes pel nostre autor. Terminacions incorrectes derivades de la interferència de l'espanyol («iraquí», p. 60) o de la influència dialectal («reconescut», p. 237). Règims preposicionals erronis, tant si depenen d'un verb («creure amb», p. 51) o d'un substantiu («por a», p. 207), com si estan destinats a introduir oracions completives d'infinitiu («pensar en fer novel·les», p. 138; «alguna cosa que veure», p. 176), a precedir abusivament un *que* conjuntiu («a pesar de que», p. 158) o a donar entrada a complements directes (un recurs, aquest últim, especialment anguniós atès el fet que l'única llengua romànica a servir-se'n és l'espanyol: ps. 73, 77, 191).

No cal dir també que, seguidor fervent com és dels teòrics de la verinosa llengua (p. 32), Puig practica sistemàticament la reducció de *per a* en *per* (ps. 140, 186, 216), amb els inevitables equívocs en segons quina mena de contextos (ps. 172, 256).

Allí on aquesta barreja indiscriminada d'ignorància gramatical i d'apoteosi de la instintivitat expressiva fa més estralls és, tanmateix, en tot allò referent a la sintaxi de l'oració composta. Els anacoluts hi campen a l'ample (ps. 55, 71, 185, 235-236). El desori logicoconceptual ateny fites difícilment igualables en paràgrafs d'aquest calibre:

«*El carrer Estret*, de 1951, conta l'arribada al Torrelles de 4.000 habitants d'un nou veterinari que Pla institueix en narrador en primera persona —tot i que maltracta les convencions el punt de vista i “fa” omnisciència als capítols XI, XII i XIII— que avança per blocs de descripció social, sense dosificació gradual, i a la vegada obté una qualitat formal de puresa i eficiència, com una de les millors novel·les de la literatura catalana.» (p. 164),

o d'aquest altre, que és ja la culminació del caos mental i estilístic de l'autor:

«De bell nou, vet aquí un punt fonamental de la idea de novel·la segons Pla, encara que la necessitat de trama —en un sentit gairebé industrial— respon al fet que quasi tot, des de les anàlisis estadístiques de la Borsa o el relat dels sis dies de la creació del món per Déu segons el *Gènesi* poden ser conver-

tides en un gràfic o com a part d'un pla del tot ordenat i, d'una manera superficial, entès així, tot i que —com diu Dipple— aquesta consideració de la trama no té valor literari, moral o simbòlic i no és satisfactori des del punt de vista artístic, com és el cas de la novel·la d'intriga on el lector ha d'encaixar les peces [*sic*] dels trencaclosques en una lectura que no és “un acte literari creatiu, sinó una mena de constatació del nostre coeficient d'intel·ligència.”» (ps. 169-170).

És clar que, enmig de refistolaments que, com aquests, denoten un tan alt grau de virtuosisme, Puig sap sempre amenitzar l'esforç del pacient lector amb perles del tot impagables. Prodigia així:

a) L'absurd conceptual: «sintagma d'entonació» (?) (p. 27).

b) La *contradictio in terminis*, com quan adjectiva la postguerra de «lívida i bigarrada» (p. 113), ignorant de la semàntica antitètica de tots dos mots

c) Les citacions en llatí deturpat i mal comprès: «*nihil novum sub sole*<*m*>» (p. 60), precedida d'un enfàtic «goso evocar el clàssic» que deixa entreveure la desco-neixença de Puig pel que fa a l'origen de l'expressió, procedent de l'*Eclesiastès* en la versió de la *Vulgata*, 1, 10, i no pas de cap autor grec o llatí; «*in media[s] res*» (p. 164), extreta de l'*Art Poètica* d'Horaci, 148, el qual en fa ús per explicar que Homer posa el lector enmig de l'acció, però que no serveix, a diferència del que pretén Puig, per indicar que el situat enmig d'aquesta pugui ser un personatge de la ficció; «*mutatis mutandi[s]*» (p. 220), emprada en un context prou confús perquè no quedi clar si el nostre autor entén ben bé el significat de la tal expressió.

Valentí Puig és, però, un escriptor no tan sols primmirat en qüestions de llengua, segons veiem. També fila prim a l'hora de fer ostentació dels seus amplis coneixements culturals, que es concreten en un de vessall de mencions d'indrets i de personatges.

Per això és que, en l'àmbit de la toponímia:

a) Trabuca l'accent de poblacions i escriu, doncs, incorrectament: «Sòller» (ps. 11, 12, 14), «Cadaquès» (p. 159), «Sévres» (p. 60).

b) Capgira de lloc la lletra *h* i grafia «Rhur» (p. 58) o bé la hi afegeix en contra de la normativa fabriana, cas d'«Hostafranchs» (p. 187).

c) Cita segons les convencions pròpies de l'espanyol, «Moscó» (p. 48), «EE.UU.» (p. 70), o bé segons les seves de particulars, amb híbrids del tipus «Lausanna» (p. 60).

En l'àmbit de l'antroponímia, el nostre home no es queda pas tampoc curt. Els accents també donen molt de si; i, doncs, ens trobem que Barrès apareix sistemàticament citat amb accent agut (ps. 24, 58, 226, 230, 250), igual que Jaurès (p. 186); Augusto Assía (p. 112) i Joaquín Soler Serrano (p. 117) surten amb les respectives *i* desaccentuades; Léon Daudet (p. 185) alterna amb el nom accentuat a l'espanyola (p. 127). Nietzsche es veu privat de la *s* (ps. 48, 75), Teniers de la *r* (p. 173), Boccaccio d'una *c* (p. 177), Columel·la de l'*l* geminada (p. 249). Ors, en canvi, va proveït de la *D'* epentètica (ps. 36, 62, 233), en una convenció alfabetitzadora manllevada de l'espanyol però absurda en català, tant com ho fóra citar en aquesta llengua, posem per cas, «De Sagarra» —el qual per cert s'escriu,

segons Puig, «Segarra» (p. 37). El filòleg autor del magne *Diccionari etimològic* del català (i de l'espanyol) és citat indistintament Corominas (p. 32) i Coromines (p. 36), com ara el contertuliare de Pla Martinell, el qual es diu adés «José» (p. 184), adés «Josep» (ps. 199, 204), potser per allò del *bilingüismo bien entendido*. Per contra, l'aragonès Pero Martines de Luna, esdevingut papa cismàtic amb el nom de Benet XIII, es troba amb el cognom catalanitzat i figura, doncs, com «l'antipapa Lluna» (p. 163). No cal ser tanmateix un personatge remot en el temps per caure víctima de deformacions nominatives en ploma de Puig: el crític i el mentor primerenc de Pla Alexandre Plana és objecte d'una apòcope que n'iguala el cognom amb el del seu avantatjat pupil (p. 128); l'empresari dels nostres dies Duran i Farell surt encara més mal parat: passa a dir-se Durant i Farrell (p. 117).

Els títols d'obres són també un camp propici perquè el subconscient (o l'inconscient) de Puig s'esplai al seu gust. Per dues vegades que l'obra cabdal d'Erich Auerbach *Mimesis. Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur* (Berna 1946) surt citada amb la primera part del títol correctament traduïda al català, *Mimesi* (ps. 22, 175), n'apareix quatre en una forma que no és ni catalana ni espanyola, *Mimesi* (ps. 53, 176, 177, 179). El *Tristram Shandy* de Sterne acusa la falta de la segona *r* (p. 178). Més grotesc és encara el despropòsit comès amb *La vie d'Henri Brulard* de Stendhal (p. 124): el nom de fonts d'aquest transsumpte de l'autor és grafiat a l'anglesa, «Henry», i el cognom revesteix un accent circumflex, «Brûlard», potser perquè sembli més francès.

Una llengua, aquesta última, que Puig deu dominar si fa no fa com tot: de retruc i malament. *Comme* és «com» (p. 144), *égalité* no disposa d'accent a la primera *e* (ps. 188, 216), *rêverie* va sense accent a la primera i amb accent circumflex a la segona *e* (p. 165), *littérature* apareix en el decurs de només dues ratlles com a «littérature» i com a «litterature» (p. 253).

Aquesta relació de patologies lingüístiques i referencials diverses, inevitablement tediosa, només es justifica per la necessitat de denunciar els disbarats a què pot emmenar el semianalfabetisme superficialment il·lustrat de pseudoautors com Puig, tan perdonavides d'altri i tan pagat de si mateix, ell.

Parodiant a gratcient una de les seves afirmacions tan lapidàries com vàcues («la intel·ligència i la bona prosa sempre sabran viure enmig de qualsevol inclemència», p. 239), bé podríem començar a concloure que la ignorància i la pèssima prosa sempre trobaran clemència entre els il·lusos d'esperit i els temorosos de passar per enzes als ulls de l'emperador —llegiu: del pensament únic—, amb la seva incerta fatuïtat i el seu vestit inexistent.

En qualsevol cas, caldria potser matisar la frase d'Émile Buré que Josep Murgades aplicava des d'aquesta mateixa revista a Valentí Puig: «*Un imbécile sans culture ne sera jamais un imbécil complet*»; en realitat, fóra més pertinent de formular-ho a l'inrevés: una cultura sense imbècils mai no serà una cultura al complet; i afegir: gràcies, Valentí Puig, per contribuir a fer possible amb els vostres llibres que la cultura catalana sigui una mica més completa.

J. ROST I CASADEMUNT